

ZEEWOORDEN

Wij zochten de betekenis van enkele intrigerende zeewoorden voor je op.

Roland Desnerck, Magda Devos, Nancy Fockedey, Jan Seys, Johan Termote, Carlos Van Cauwenberghe, Dries Tys, Arnout Zwaenepoel.

Luchtbeeld van de zandbank voor de kust van Heist. De ondiepte is het rechtstreekse gevolg van de uitbouw van de Zeebrugse voorhaven en is begrensd door de erosieput voor de haveningang van Zeebrugge, de Paardenmarkt, de Appelzak en het strandnatuureservaat 'Baai van Heist'.

APPELZAK

De Appelzak is een geul voor de Belgische oostkust. Deze diepte tussen de Nederlands-Belgische grens en Duinbergen (gemeente Knokke-Heist) zorgt voor ontzanding van de kustlijn, in een gebied waar aanzanding de norm blijkt te zijn.

EBGEUL TEN ZUIDEN VAN AANZANDEND GEBIED

Het ondiepe kustgebied tussen de voorhaven van Zeebrugge heeft de voorbije decennia enkele interessante evoluties gekend. Eén daarvan is de aanzanding en het ontstaan van een nieuwe zandbank ten gevolge van de uitbouw van de voorhaven van Zeebrugge in de tachtiger jaren van de vorige eeuw. In een ruim gebied tussen de

toen gebouwde oostelijke strekdam en Duinbergen, heeft zich geleidelijk aan een massa zand opgehoopt boven op de bestaande Paardenmarkt-zandbank. Die toegenomen sedimentatie in de daar ontstane luwte is het gevolg van de verminderde stroomsterkte achter de oostdam van de Zeebrugse voorhaven. Zowel aan de noordzijde als ten zuiden van de opgehoogde zandbank, treedt dan weer ontzanding op. De ebgeul die verantwoordelijk is voor de ontzanding

ten zuiden van de Paardenmarkt is de Appelzak. Eigen aan een ebgeul is dat de stroming er het sterkst is bij afgaand tij, dus als het zeewater voor onze kust wegtrekt in zuidwestelijke richting. Twee keer per etmaal baant het water in de Appelzak zich als het ware een weg tussen de kustlijn en de Paardenmarkt-zandbank. Door die regelmatige uitschuring bedraagt de diepte er tot 6 m t.o.v. het laagwater-nulniveau. Ook in de Westerschelde zijn de diepere hoofdgeulen veelal ebgeulen.

WHAT'S IN A NAME?

De naam *Appelzak* voor de ebgeul tussen de rijksgrens en Duinbergen, staat voor het eerst vermeld op Nederlandse kaarten uit 1855. De naam komt ook herhaaldelijk voor in Nederland. Minstens vier andere geulen in de ruimere Westerschelde-omgeving heten *Appelzak*. Zowel in het Paulinaschor (bij Bath) en op de Platen van Hulst als in het voormalige Hellegat (bij Hulst) en ter hoogte van de Ballastplaat (Antwerpse haven) bevindt zich een op een zandplaat of ondiepte doodlopende diepere geul of geulrestant met die naam. Dat *Appelzak* vooral lijkt voor te komen in het Westerscheldegebied, is geen toeval. De Westerschelde wordt namelijk

gekenmerkt door een meergeulensysteem: de rivier bestaat uit verschillende geulen, hoofd- en neven(vaar)geulen, afgewisseld door zandplaten of plaatcomplexen, die droogvallen bij laagwater. En in dit ganse vlechtwerk van geulen treden ook allerlei kleinere verbindingen en vertakkingen heen. Ook een natuurgebied langs het Hollands Diep, nabij Moerdijk, draagt de naam *Appelzak*. Het woord *zak* is in de Nederlandse dialecten ruim verbreid voor 'steeg, doodlopend straatje'. Dat men het woord dus ook gebruikt voor een doodlopende geul, ligt voor de hand. In combinatie met *appel*, duidt het toponiem *Appelzak* op een bultig of hobbelig lichaam, gelijkend op een zak met appels.

“ HET WOORD ZAK IS IN DE NEDERLANDSE DIALECTEN RUIM VERBREID VOOR 'STEEG, DOODLOPEND STRAATJE'. DAT MEN HET WOORD DUS OOK GEBRUIKT VOOR EEN DOODLOPENDE GEUL, LIGT VOOR DE HAND ”

De Appelzak is een geul gesitueerd in het ondiepe kustgebied ter hoogte van Zeebrugge. De geul is, sinds de uitbouw van de voorhaven van Zeebrugge in de tachtiger jaren van de vorige eeuw, verantwoordelijk voor de ontzanding ten zuiden van de Paardenmarkt. Kaartje: VLIZ.

KAPITEIN

“Hello, this is your captain speaking, welcome on board”, het klinkt vertrouwd voor menig vliegtuigreiziger. Het woord *kapitein* straalt dan ook gezag en vertrouwen uit. Hetzelfde geldt voor de gezagvoerders aan boord van schepen. Ook bij hen ben je als passagier in goede handen. Ze dragen de eindverantwoordelijkheid, waken over het wel en wee aan boord, en verlaten bij ontij pas als laatste het schip.

VAN VELE MARKTEN THUIS

In een mariene context is *kapitein* onder meer een verkorting van *kapitein-ter-zee*, volgens Van Dale: “een hoofdofficier bij de marine, aangesproken als kolonel en gelijk in rang met kolonel bij de land- en de luchtmacht”. Daarnaast is het een synoniem voor een scheepsgezagvoerder in het algemeen, die aan het roer staat op zowel militaire als civiele (koopvaardij-, passagiers-) schepen. In de visserij en de binnenvaart wordt *kapitein* niet gebruikt. Daar is de gebruikelijke term *schipper*. De kapitein is de tussenschakel tussen enerzijds de bemanning en anderzijds de autoriteiten en rederij. Zijn bevoegdheid bestrijkt tal van domeinen: de navigatie van het schip, de vracht, het personeelsbeleid, de documenten aan boord, immigratie, het optreden bij calamiteiten, tot zelfs medische kwesties.

WAAR KOMT HET WOORD VANDAAN?

Kapitein komt in het Middelnederlands voor als *capiteyn* en is voor het eerst geattesteerd in de tweede helft van de 14de eeuw. Het woord is ontleend aan Oudfrans *capitaine* ‘legercommandant’ (oudste vindplaats 1288; Rey i.v. *capitaine*), dat teruggaat op Laatlatijn *capitaneus* ‘militair meerdere’, eerder al ‘heerser’, afleiding van klassiek Latijn *caput* (genitief?) ‘hoofd’. Ook in het Nederlands wordt *kapitein* aanvankelijk alleen gebruikt in de militaire sfeer, voor een militair bevelhebber te land of van een vloot of een schip. In het Vroegnieuwlands verruimt de “maritieme” betekenis tot ‘bevelhebber op een schip (in het algemeen)’ en heet ook de gezagsvoerder op een koopvaardischip *kapitein*.

“ HET WOORD IS ONTLEEND AAN OUDFRANS *CAPITAINE* ‘LEGER-COMMANDANT’, DAT TERUGGAAT OP LAATLATIJN *CAPITANEUS* ‘MILITAIR MEERDERE’, AFLEIDING VAN KLASSEK LATIJN *CAPUT* ‘HOOFD’ ”